

К.Л. Мовчан – здобувач наукового ступеня магістр*
Харківський національний аграрний університету імені В.В. Докучаєва

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Моніторинг земель – це система спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів. Необхідно зазначити, що моніторинг земель є як самостійною системою, так і складовою частиною моніторингу навколишнього природного середовища. Зважаючи на це, розвивати і вдосконалювати ці системи потрібно, гармонізуючи законодавчо-нормативну, теоретико-методологічну та техніко-економічну основи[2]. В Україні, незважаючи на те, що є всі передумови для здійснення якісного моніторингу земель (наявність відповідних законів; існування виконавчих установ у вигляді Комітету по земельним ресурсам та відповідних управлінь; наявність законодавчої бази (по аналізу звітності проведеного моніторингу), даний процес має певні труднощі, що в свою чергу відображається на якості зібраних даних

Теоретичні та методичні основи формування системи моніторингу земель заклали Б.М. Данилишин (2011), М.Г. Ступень (2003), А.М. Третяк (2006), М.І. Хвесик (2006) та ін. Проблема якості проведення моніторингу земель та вирішення труднощів щодо його проведення присвячені роботи А.Я. Сохничя, О.О.Созінова, Б.С.Прістера, А.М. Третяка, Ю.Г. Гуцуляка та ін. Серед найбільш важливих організаційних проблем моніторингу земель виділяються проблеми комплексності спостережень, мінімізації параметрів спостережень, більш повного поєднання аерокосмічних і наземних методів спостережень за станом земельних ресурсів, досягнення необхідної узгодженості між різними відомствами, розробки теоретичних і методичних основ екологічного нормування допустимих навантажень на ґрунти. При цьому принциповим організаційним моментом є визначення в моніторингу земель його складових.

Ефективне управління земельно-територіальними ресурсами вимагає створення сучасної системи моніторингу земель всіх категорій на основі сучасної інформації про їх стан та його динаміку. Така інформаційна система дасть змогу своєчасно та оперативно реагувати на будь-які негативні зміни, вживаючи відповідні заходи щодо їх попередження чи ліквідації.

Вирішення окресленого кола проблем можливе шляхом об'єднання зусиль всіх суб'єктів системи моніторингу та координації їх дій, забезпечення безперервності спостережень за складовими середовища, вдосконалення нормативного, методичного, організаційного та технічного забезпечення для

**Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Масленнікова В.В.*

створення цілісної мережі спостережень на основі сучасних інформаційних технологій та створення банків даних.

Для забезпечення моніторингу необхідно насамперед визначити інформаційні потреби всіх суб'єктів, створити систему оцінки стану досліджуваного середовища на основі широкого переліку показників, розробити та реалізувати програми моніторингу різних рівнів, провести необхідні базові спостереження та забезпечити постійні збирання, оброблення та аналіз даних моніторингу і оцінку якості такої інформації, розробити на її основі моделі змін середовища, підготувати висновки та сформулювати пропозиції. Лише комплексне використання різного роду інформації від різних суб'єктів системи моніторингу може забезпечити об'єктивну оцінку ситуації про об'єкт та прийняття виважених управлінських рішень[1].

Стан державної системи моніторингу докільця за її структурою, рівнем організації, можливостями вимірювання якісних та кількісних параметрів стану навколишнього середовища, способом передачі та агрегації даних не відповідає завданням, що поставлені перед нею, і сучасним вимогам. Система екологічного моніторингу як важлива складова системи державного управління у сфері природокористування, екології та формування державної політики сталого розвитку потребує принципового удосконалення. Стан державної системи екологічного моніторингу недопустимий ще й з огляду на розширення діяльності з видобування вуглеводнів з використанням технологій, недостатньо апробованих у специфічних екологічних умовах України. Виконання Україною зобов'язань, взятих через підписання міжнародних договорів у природоохоронній сфері, також спричиняє виникнення проблем, пов'язаних з недосконалістю екологічного моніторингу. Через недосконалість державної системи екологічного моніторингу і низьку якість та доступність екологічної інформації попит на послуги цієї системи і фінансові надходження за такі послуги вкрай недостатні. Сучасна державна система екологічного моніторингу могла б стати ефективним механізмом попередження корупції і тіньової економіки в сфері природокористування. На сьогодні забезпечення функціонування загальнодержавної інформаційно-аналітичної системи моніторингу навколишнього середовища регламентується Законом України більш ніж 20-річної давності, базовою є постанова КМУ від 30.03.1998 № 391.

На сьогодні найбільшу негативну дію на земельні ресурси країни здійснюють: водна ерозія; токсичні викиди промислових підприємств та автотранспорту; забруднення земель побутовими відходами, гірничими розробками; вирубками лісів та безсистемним випасом худоби на гірських схилах. Для мінімізації параметрів спостережень при одночасному збереженні їх комплексності у моніторингу земель доцільно вибирати лише ті, які визначаються основним завданням зонального земельного моніторингу – кількісною і якісною оцінкою змін властивостей процесів і режимів. Виділяються чотири блок-компоненти моніторингу земель: структура та стан агроландшафту, ґрунти, рослинність, вода. Достатня розгалуженість структури земельного моніторингу за окремими показниками і режимами блок-

компонентів землі як агроекосистеми дозволяє визначити найсуттєвіші чинники і науково обґрунтувати режими раціонального використання та охорони земель. Але при цьому контроль багатьох показників, які характеризують короткострокові і довготривалі зміни стану кожного блок-компонента, можна проводити тільки в умовах високоорганізованих комплексних різнорівневих досліджень на сучасному технічному рівні при міжвідомчій узгодженості досліджень.

Моніторинг земель в Україні повинен проводитися у чіткій міжвідомчій узгодженості при збереженні комплексності спостережень та мінімізації їх параметрів, повного поєднання різнорівневих спостережень відповідно до природних і антропогенних навантажень агроландшафтів та стану земельних ресурсів, розробки поновлених теоретичних і методичних основ екологічного нормування допустимих навантажень на земельні ресурси на основі інтегральної оцінки комплексних чинників екології ґрунтів та перспектив розвитку територій[3].

Можна обґрунтувати такі висновки:

1. Стан державної системи моніторингу довкілля не відповідає завданням, що поставлені перед нею, і сучасним вимогам.

2. Система моніторингу довкілля як важлива складова системи державного управління у сфері природокористування, екологічної безпеки, формування державної політики сталого розвитку, виконання міжнародних зобов'язань України у природоохоронній сфері потребує принципового удосконалення.

3. Основними причинами проблем функціонування державної системи моніторингу довкілля є недосконалість нормативно-правова база, низький рівень координації діяльності суб'єктів екологічного моніторингу, недостатні обсяги фінансування, у тому числі з позабюджетних джерел, застаріла приладово-технічна база суб'єктів екологічного моніторингу тощо.

4. Ефективність державної системи екологічного моніторингу і попит на екологічну інформацію зміняться на краще лише за умов реформування і удосконалення всіх її рівнів з упровадженням сучасних технологій, для чого необхідні значні інвестиції.

5. Рівень оснащення суб'єктів екологічного моніторингу апаратно-програмними комплексами не забезпечує здатність відповідних функціональних підсистем на випадок надзвичайних ситуацій прогнозувати наслідки надзвичайних ситуацій для прийняття адекватних захисних заходів.

Список використаних джерел:

1. Бусуйок Д. Законодавче та правове регулювання моніторингу земель в Україні / Д. Бусуйок // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 8. – С. 56-59.

2. Мозальова М. В. Правові засади моніторингу ґрунтів: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.06 / М. В. Мозальова; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х., 2011. – 20 с.

3. Петриченко В. Моніторинг земель як рятівний круг / В. Петриченко, С. Балюк, В. Медведєв // Урядовий кур'єр. – 2014. – 12 квітня. – № 68. – С. 8.

УДК:631.15:635

Н.В. Мокєрова

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ІННОВАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Нова інноваційна модель економіки землекористування, організації його території реалізовується за допомогою землеустрою, який увібрав у себе найкращу теорію й практику управління земельними ресурсами, ураховуючи національні особливості розвитку.

Сучасний розвиток землеустрою спрямовує свою діяльність на реалізацію заходів щодо прогнозування, планування, організації використання та охорони земель на національному, регіональному, господарському рівнях та інші види діяльності, які приводять до досягнення певних результатів, сформованих на інноваційних засадах.

Із цих позицій землеустрій являє собою потужний інноваційний економічний потенціал, оскільки кожен проект землеустрою є унікальним, опираючись на креативний спосіб мислення, винахідливість розробника такого проекту.

Обґрунтовуючи сутність землеустрою, можна зробити висновок, що землеустрій являє собою набір правил і дій інноваційного спрямування, що ставлять за мету забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського землекористування, окреслює засоби досягнення цієї мети.

Зазначимо, що землеустрій знаходить своє практичне впровадження у формі схем, проектів землеустрою та іншої землевпорядної документації як засобу реалізації державної політики щодо плану соціально-економічного розвитку відповідних територій, у яких ураховуються інтереси громадян у частині створення кращих умов їхнього життя.

Інноваційність землеустрою як системного правового комплексу полягає в унормуванні відносин між органами державної влади й органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання на землі, інвесторами, визначає стратегію розвитку землекористування, що забезпечує його конкурентоспроможність, адаптує території до вимог ринкової економіки та відкритого конкурентного ринку.

Землевпорядна документація є одним із найважливіших інструментів управління земельними ресурсами, вагомою інвестицією, орієнтованою на реалізацію соціально-економічних перетворень на відповідній території, джерелом інформаційного забезпечення щодо вивчення логіки розвитку конкретної земельної ділянки, пошуку способів підвищення привабливості